

Юрій Приходько

Національний університет оборони

України імені Івана Черняхівського

ORCID ID 0000-0002-8782-383X

DOI 10.24139/2312-5993/2017.03/285-299

ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ У ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ: ОСНОВОПОЛОЖНІ ЗАСАДИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

У статті військова освіта вперше розглядається як важлива складова забезпечення національних інтересів і національної безпеки провідних країн світу, обґрунтовуються її цілі, закономірності, принципи, визначаються інфраструктура, структура та зміст військової освіти, організаційно-методичні засади та основні домінанти підготовки військових фахівців, загальні тенденції розвитку національних військових освітніх систем.

Ключові слова: військова освіта, національна безпека, національні інтереси, система, управління, тенденції, закономірності, принципи, інноваційні технології.

Постановка проблеми. Військова освіта, як інституційна структурна складова незалежних, суверенних держав, є однією з ключових ланок, які визначають стан, боєздатність та основи стабільного, поступального розвитку їх військової організації. Вона забезпечує якість підготовки військових фахівців відповідно до сучасних вимог, миротворчих, антитерористичних дій, сприяє відтворенню кадрового потенціалу збройних сил, зміцненню обороноздатності держави. У контексті викладеного заходи з підвищення ефективності функціонування системи військової освіти в Україні потребують інноваційних підходів, забезпечення якості освіти та її відповідності світовим стандартам на основі нових поглядів щодо системного формування змісту підготовки фахівців, реального впровадження інформаційно-комунікаційних, кредитно-модульних технологій навчання, відповідних переліків напрямів і спеціальностей, освітньо-кваліфікаційних характеристик і освітньо-професійних програм з підготовки військових фахівців, моделей галузевих і відомчих стандартів військової освіти фахівців оперативно-стратегічного, оперативно-тактичного й тактичного рівнів, створення дієвої системи здобуття та підвищення рівня їх кваліфікації протягом усього життя. Виходячи з цього, особливої актуальності набуває доцільність поглиблення й розширення наукового супроводження розвитку військової освіти в Україні, узагальнення, систематизації, осмислення і впровадження позитивного досвіду становлення та розвитку військової освіти в провідних країнах світу.

Аналіз актуальних досліджень. Освіта провідних країн світу нагромадила значний позитивний досвід. Його творче вивчення й узагальнення, критичний аналіз у сучасних умовах могли би, безперечно, сприяти подальшому зростанню ефективності військово-професійної освіти

в Україні, але не має зводитися лише до виявлення придатних до використання здобутків. Не менш важливе воно й для того, аби не повторювати чужих помилок. Таке порівняння є корисним і для об'єктивної оцінки правильності обраного Україною шляху реформ, самого механізму подальшого реформування військової освіти. Глибоко вивчаючи світовий досвід, слід, однак, пам'ятати, що механічне запозичення «найкращих світових зразків» може лише зашкодити справі [6, с. 20].

Висвітленню досвіду підготовки військових фахівців для збройних сил присвячено низку публікацій вітчизняних та зарубіжних авторів, зокрема, досвіду України [3; 11; 13]; Російської Федерації [2; 11]; Сполучених Штатів Америки [1; 7; 15]; Китаю [5]; Німеччини [10; 17]; Великої Британії [4; 11]; Франції [8; 14]; Туреччини [16]; Італії [9] та ін. Це пов'язано з тим, що підготовка військових фахівців у цих країнах відображає найхарактерніші риси сучасного підходу до створення освітніх структур, їх функціонування, взаємодії з цивільними університетами, інститутами та коледжами.

Водночас, у публікаціях, як правило, міститься досвід окремих країн, при цьому залишаються недостатньо висвітленими й узагальненими такі системні питання: управління військовою освітою; військова освіта в контексті національної безпеки й оборони держави, інтеграція її з цивільною освітою; структура і функції військової освітньої системи, нормативно-правові основи її функціонування; мережа військових навчальних закладів; організація, дидактика, зміст, інформатизація та технології підготовки фахівців різних рівнів і ланок управління; матеріально-технічне забезпечення й фінансування тощо.

Метою статті є узагальнення досвіду та визначення основоположних засад і тенденцій розвитку військових освітніх систем у провідних країнах світу.

Методи дослідження. Для реалізації мети статті використана система загальнонаукових і спеціальних методів теоретичного (аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми, систематизація й узагальнення матеріалів, контент-аналіз, системний підхід) та емпіричного дослідження (спостереження за діяльністю військових фахівців, використання діагностичного інструментарію – анкетування, узагальнення результатів).

Виклад основного матеріалу. Світова практика чітко орієнтується на системну закономірність розвитку військової освіти, основою якої є захист національних інтересів і забезпечення національної безпеки держави. Саме ці фактори є джерелом існування й розвитку військової освіти. Подібний погляд дозволяє відійти від традиційного підходу до військової освіти, який був пов'язаний, в основному, з військовими і військово-технічними аспектами застосування збройних сил.

Виходячи з викладеного, концептуальна спрямованість поглядів і дій щодо розвитку та функціонування військової освіти в провідних країнах світу має таку структурну побудову: національні інтереси держави; забезпечення національних інтересів і національної безпеки держави; загальнодержавні вимоги до офіцерських кадрів; закономірності та принципи військової освіти; цілі військової освіти; система військової освіти; фінансування військової освіти; освітньо-кваліфікаційні вимоги до військових фахівців; структура та зміст військової освіти; технології підготовки військових фахівців; матеріально-технічна база військової освіти; контроль якості військової освіти; моніторинг військово-освітньої діяльності, коригування процесу підготовки військових фахівців.

Провідні країни світу реалізують *національні інтереси* такими заходами та діями:

- захист територіальної цілісності держави, країн-союзників та їх громадян;
- захист інтересів, що впливають на добробут і благополуччя країни, її громадян та характер міжнародних обставин;
- потужним політичним, економічним, дипломатичним, інформаційним тиском залежно від обставин, що складаються на міжнародній арені, під гаслами демократії і гуманітарних цінностей;
- проведенням акцій миротворчого та гуманітарного характеру контингентами міжнаціональних сил.

Національна безпека держави є однією з головних задач усіх урядів. Пріоритетним напрямом у забезпеченні національної безпеки вважається наявність та динамічний розвиток збройних сил, високий ступінь підготовки військових професіоналів різних рівнів і ланок управління. Обов'язковою вимогою в процесі навчання у військових навчальних закладах, як кадрових офіцерів, так і офіцерів резерву, є облік і врахування цілей і задач видів збройних сил, що викладені у військовій доктрині держави, моральних, психологічних, матеріальних та інших факторів, що мають місце при застосуванні збройних сил.

Аналіз стану і перспектив розвитку збройних сил освітніх систем більшості держав показує, що вони залишаються важливим знаряддям національної і блокової зовнішньої політики, підготовки військових професіоналів, здатних із високим ступенем ефективності виконувати поставлені перед ними завдання. Підготовка офіцерських кадрів ураховує забезпечення національної безпеки, виходячи з можливості ведення інформаційної війни з використанням різних технологій, виникнення великих регіональних конфліктів, поширення у світі різних типів зброї масового ураження, дестабілізації обстановки в ключових районах світу, здійснення терористичних актів тощо.

Спрямованість поглядів і дій у сфері військової освіти фокусується на рішенні проблеми підготовки країн і збройних сил через принцип «відтворення» («здатність до відтворення»), під яким розуміється комплекс заздалегідь спланованих заходів, які необхідні для швидкого відновлення сукупних можливостей збройних сил у кадрах різних категорій, а також потужностей промислової бази до достатнього рівня.

З початку 90-х років минулого сторіччя тенденції розвитку військової освіти в провідних країнах світу чітко орієнтовані на забезпечення *інформаційної безпеки*. Наявність у цих країнах могутньої і розгалуженої системи інформаційно-телекомунікаційних засобів і програмних продуктів поставило органи державного та військового управління у велику залежність від їхньої надійності та живучості. Виведення з ладу засобів управління або зниження ефективності функціонування навіть деяких із ключових компонентів розглядається як серйозна загроза національній безпеці.

Військова освіта, передусім, тактичного рівня в усіх провідних країнах світу – це корпоративна система підготовки військових фахівців, призначення яких – виконання завдань, зумовлених специфікою функціонування збройних сил і потребою їх застосування в конкретних умовах. При цьому залишаються чинними головні критерії вимог до військової освіти: державі потрібні висококваліфіковані військові фахівці, здатні керувати військами (силами) в бою (операції), навчанням, вихованням, розвитком, психологічною підготовкою особового складу в мирний та воєнний час; створювати, експлуатувати й застосовувати найскладніші системи озброєння та військової техніки; супроводжувати і здійснювати фундаментальні, прикладні дослідження; організовувати, проводити й контролювати дослідно-конструкторські роботи з випереджального створення нових поколінь озброєння, військової та спеціальної техніки; ефективно діяти при виконанні завдань, які виникають під час здійснення міжнародних антитерористичних і миротворчих операцій, участі в ліквідації локальних воєнних конфліктів тощо.

Важливою задачею військової освіти провідних держав є освоєння офіцерами таких функцій військово-професійної діяльності, які відповідали б загальнолюдським, демократичним цінностям. Без цих основ не мисляться довірчі відносини між військовою та цивільною частинами суспільства.

Оскільки задачі спеціального навчання можуть мінятися в залежності від змін у суспільстві, від принципів ведення сучасної війни й оборонної політики, формування офіцерського корпусу гідними представниками свого суспільства забезпечується за рахунок незмінно високих вимог до офіцерських кадрів загального характеру. Акцент у військовій освіті робиться на тім, щоб виробити: активність; творчий підхід; гнучкість; критичний аналіз; уміння знаходити й узагальнювати інформацію; уміння обмінюватися

інформацією; знання соціальних процесів; витримку в критичних ситуаціях; готовність узяти відповідальність за прийняте рішення, сприймати критику; здатність забезпечувати єдність таких складових: ґрунтовне вивчення обставин, прийняття рішення, підготовка особового складу, всебічність забезпечення, організація виконання, аналіз дій.

Останнім часом усе більше зростають вимоги до підготовки офіцерів, здатних відповідати за виконання кожним солдатом чи підрозділом задач міжнародного характеру, що потребує знань з міжнародних відносин та міжнародного гуманітарного права. *Підготовка військових фахівців для збройних сил базується на виконанні ними таких основних задач:*

- забезпечення ефективного стримування ймовірного противника від створення загроз, а у випадку нападу на державу або її союзників – нанесення йому, як правило, рішучого удару шляхом колективних дій, а в кінцевому підсумку – поразки;

- якісне підвищення боєздатності військ (сил) при одночасному скороченні чисельного складу за рахунок: високоякісної підготовки військовослужбовців; підвищення можливостей усіх сил і засобів збройної боротьби; оснащення зброєю з високими бойовими характеристиками, проведення модернізації озброєння та військової техніки; підтримки балансу (оптимальних пропорцій) між видами збройних сил, бойовими й забезпечуючими, регулярними та резервними компонентами;

- зміцнення військово-політичних позицій у різних районах (регіонах) світу шляхом освоєння можливих театрів воєнних дій, проведення спільних навчань, заходів оперативної й бойової підготовки;

- проведення операцій обмеженого масштабу з метою рішення миротворчих задач, евакуації своїх громадян і місцевого населення з районів конфлікту, надання гуманітарної допомоги тощо.

Збройні сили провідних держав активно готуються до участі в складі сил колективної безпеки та миротворчої діяльності, тому має місце практика навчання офіцерського складу в інших країнах на інтеграційних засадах, у тому числі у військових навчальних закладах НАТО [35]. Системи військової освіти в цих країнах діють в умовах централізованого керівництва, а саме поняття «збройні сили» в них має дещо інший зміст. Це пов'язано з тим, що в їх складі знаходяться інші військові формування (іррегулярні формування), що забезпечує більшу мобілізаційну готовність і гнучкість збройних сил у цілому. Так, національна гвардія, що вважається в США територіальним формуванням, є разом із тим невід'ємною частиною армії, разом із якою проводяться навчання. У КНР народна збройна міліція, народне ополчення, війська безпеки знаходяться в складі збройних сил під єдиним керівництвом. За визначеною періодичністю іррегулярні формування та війська тренуються разом із відпрацюванням завдань, пов'язаних з національною безпекою та обороною. У загальнодержавну

військову структуру входять також іррегулярні формування у Франції (військова жандармерія), Великій Британії і Німеччині (територіальні війська), Нідерландах (війська цивільної оборони та військової поліції), Греції (жандармерія, національна гвардія, берегова охорона), Туреччині (жандармерія), Ізраїлі (війська територіальної оборони, цивільної оборони та прикордонні війська), Польщі (формування міліції і війська регіональної оборони), Швеції (територіальні війська) тощо.

До основних складових систем функціонування військової освіти належать: нормативно-правова база; мережа закладів освіти різних рівнів та науково-методичних установ; органи управління. Ці складові взаємодіють між собою та із зовнішнім середовищем, ґрунтуючись на певних законах, закономірностях і принципах. Їхньому функціонуванню притаманні своєрідні суперечності, що виявляються у процесі досягнення системою військової освіти соціально-державних цілей – як системоутворювального елемента – і водночас – усвідомленого образу передбачуваного результату.

Основними цілями військової освіти є:

- підвищення обороноздатності держави, авторитету армії в суспільстві, створення матеріальних, інтелектуальних і духовних цінностей;
- задоволення освітніх потреб особистості, суспільства та держави в підготовці військових фахівців, спроможних ефективно виконувати покладені на них завдання в мирний та воєнний час;
- підготовка офіцерів до самостійної діяльності в якості військових представників держави при відстоюванні національних інтересів за межами своїх кордонів;
- формування знань та вмінь офіцерів співробітничати в галузі військової безпеки з державними, суспільними, релігійними, іншими організаціями і засобами масової інформації;
- удосконалення системи, пріоритетна підтримка її як структури, що забезпечує відтворення кадрового потенціалу збройних сил.

У провідних країнах світу чітко виражена тенденція відрізнити загальні цілі підготовки офіцерських кадрів від дидактичних, що реалізуються у військових навчальних закладах за відповідними спеціальностями. При цьому загальні цілі військової освіти по відношенню до дидактичних мають пріоритет і ними керуються всі військові освітні заклади. З позицій системного підходу до військової освіти, з урахуванням національних інтересів і національної безпеки, офіцерські кадри повинні усвідомлено підходити до всіх політичних, економічних, дипломатичних і інших рішень уряду, що оперативного проектується й запроваджується в навчальний процес.

Аналіз світових військових освітніх систем, наукові дослідження в цій галузі дають змогу виокремити основні закономірності їх розвитку. Останні мають суттєве значення для визначення стратегічної мети, завдань,

основних шляхів та засад створення систем військової освіти, організації підготовки військових фахівців і всебічного забезпечення цього процесу.

Закономірності військової освіти зумовлюються:

- освітніми потребами особистості;
- загальнонаціональними інтересами, інтересами національної безпеки та оборони, державною політикою в освітній сфері;
- політичними, ідеологічними й соціально-економічними умовами;
- науково-технічними можливостями держави;
- національними традиціями, національним і світовим досвідом;
- потребами військ;
- ефективністю управлінської діяльності, злагодженістю функціонування всіх структурних складових;
- станом військово-теоретичних та психолого-педагогічних досліджень;
- рівнем науково-педагогічного потенціалу та станом інфраструктури військових навчальних закладів;
- розвитком дидактичних засад підготовки військових фахівців;
- станом морально-психологічного, фінансово-економічного, матеріально-технічного й інформаційного забезпечення системи.

Із закономірностями військової освіти тісно пов'язані її принципи – як певна система основних вимог до підготовки військових фахівців, виконання яких має забезпечити необхідну ефективність функціонування системи. Принципи, впливаючи із закономірностей військової освіти, визначають її загальну спрямованість, мету, зміст, організаційно-методичні засади, матеріально-технічні потреби.

До основоположних принципів військової освіти можна віднести такі:

- єдності державної політики щодо підготовки офіцерських кадрів у військовій та цивільній вищих школах;
- пріоритету національних інтересів і національної безпеки при формуванні змісту військової освіти й вимог до військових фахівців;
- гуманізації і демократизації військової освіти;
- фундаменталізації, комплексності, неперервності, наступності та практичної спрямованості військової освіти;
- зв'язку з військами, випереджальності військової освіти щодо практики застосування військ;
- науковості, доступності освіти, урахування вікових та індивідуальних особливостей кадетів (слухачів);
- систематичності й послідовності навчання, свідомості, активності, самостійності і творчості навчання кадетів (слухачів);
- раціонального поєднання колективного та індивідуального

характеру навчання на засадах державної ідеології та практичної психології;

- вибору оптимальних технологій, форм, методів і засобів навчання, контролю, моніторингу й коригування військово-освітнього процесу;
- відповідності фінансового, інформаційного, матеріально-технічного забезпечення військової освіти визначеним вимогам щодо підготовки офіцерських кадрів.

Характерною ознакою систем військової освіти провідних країн світу є підготовка офіцерських кадрів різних рівнів та категорій з країн-партнерів. При цьому знову ж таки переслідуються та враховуються національні інтереси. Наприклад, американська програма навчання іноземного персоналу (IMET) має за мету підготовку іноземних військовослужбовців згідно з прийнятими в США нормативами та правилами. Вимоги до іноземців-випускників програми IMET сформулював колишній міністр оборони США У. Коен: «Іноземці-випускники військових навчальних закладів Сполучених Штатів повинні бути щирими друзями Америки, повністю поділяти наші інтереси й цінності, добре знати озброєння та військову техніку США і активно пропагувати необхідність оснащення ними національних збройних сил».

Інфраструктура, структура та зміст військової освіти. У переважній більшості країн Європи і світу (США, Японія) відсутня чітка градація військових навчальних закладів у розумінні відповідності їхніх назв рівням акредитації та освітньо-кваліфікаційним рівням, що має місце в Україні. Тому інститути можуть, як і раніше, іменуватися, наприклад, військовою чи військово-морською школами, хоча до них і приходять випускники академій, що прослужили декілька років у різних офіцерських званнях тощо. При цьому залишаються в силі такі складові військової освіти, як початкова військова освіта (військові ліцеї, школи, військові частини, навчальні центри), середня військова освіта (військові училища, коледжі, школи, академії, навчальні центри, курси), вища військова освіта (військові університети та академії, курси). Офіцери широкого кола спеціальностей на первинні посади готуються в офіцерських школах, військових училищах, військових коледжах, військових університетах та академіях, а також на відповідних курсах при вищих цивільних навчальних закладах (університетах, інститутах). Існує також неухильна вимога, відповідно до якої перед кожним новим призначенням на вищу посаду офіцери повинні пройти курси підвищення кваліфікації при школах родів військ.

Значне збільшення числа офіцерів тактичної ланки, що одержали освіту в цивільних навчальних закладах, призвело до зростання ролі системи підвищення кваліфікації й перепідготовки офіцерських кадрів, особливо в оперативно-тактичній і оперативно-стратегічній ланках.

У переважній більшості країн навчальний процес у військових навчальних закладах має чітко виражену тенденцію поділу на початкову військову підготовку і спеціальну військову підготовку. При цьому, як правило, навчальний процес складається з 2-х частин: на території військового навчального закладу та в польових умовах.

Військова освіта характеризується диференціюванням та індивідуалізацією, хоча в різних країнах це здійснюється по-різному: орієнтовно з 2-го року навчання в США, з 4-го року навчання в Туреччині. Навчальні плани передбачають високу інтенсифікацією навчального процесу та вимагають від кадетів і слухачів дуже напруженої роботи.

Спрямованість роботи військових навчальних закладів визначається відповідними директивами органів військового управління, виходячи зі своїх кадрових і наукових потреб. Існуюча практика функціонування багатопрофільних військових навчальних закладів (особливо для одержання вищої військової освіти) дозволяє без особливих проблем перейматися підготовкою військових фахівців для різних видів і родів військ. При цьому частими є випадки структурного поєднання базових інженерно-технічних і гуманітарних факультетів в одному навчальному закладі. Має місце практика широкого залучення позаштатних лекторів, в основному провідних спеціалістів з центральних штабів і науково-дослідних організацій.

Після закінчення військового навчального закладу видів військ або цивільного університету в багатьох країнах випускники після присвоєння їм звання «лейтенант» чи йому відповідного, продовжують навчання перед призначенням на відповідні посади у військових училищах (школах) чи навчальних центрах родів військ (терміни від декількох тижнів у США до одного року в Туреччині).

Помітна тенденція в зростаючій потребі академічної підготовки військових фахівців, щоб відповідати сучасним військово-професійним вимогам, коли процес прийняття рішень вимагає більш високого інтелектуального рівня офіцерів.

Зміст військової освіти формується на перспективу, відбиваючи склад, стан, призначення, задачі видів і родів військ. Значна увага приділяється комплексному навчанню, коли розробляються комплексні програми на основі інтеграції декількох навчальних дисциплін. Акцент при цьому робиться на висвітлення таких проблем: національна безпека й національні інтереси, оперативне та бойове застосування видів і родів військ, частин, системний і ситуативний аналіз, упровадження комп'ютерних технологій, гуманітарне право, наукові засади суспільно-економічного розвитку, менеджмент тощо.

Реальні підходи до структури та змісту військової освіти в кожній державі продиктовані, насамперед, практичною необхідністю, що

ґрунтується на власному розумінні національних інтересів, національної безпеки, задач збройних сил і економічних можливостей.

Організація підготовки офіцерських кадрів характеризується такими основними домінантами:

- суворий добір кандидатів для навчання у військових навчальних закладах і активно діюча система відрахування нездатних до військової служби в процесі навчання;

- відповідність змісту підготовки фахівця посадовому призначенню, сучасному рівню розвитку науки та практики, єдина схема організації процесу навчання – початкова військова підготовка, підготовка за фахом відповідно до рівнів освіти й ланок управління (теоретична, практична), підвищення кваліфікації і перепідготовка (включаючи вищу військову освіту);

- застосування інформаційно-комунікаційних технологій, інтегрованих навчальних систем;

- створення оптимальних умов для оволодіння знаннями, уміннями та навичками, ретельний контроль якості освіти;

- відповідність матеріально-технічного, фінансового, інформаційного, дидактичного забезпечення завданням щодо підготовки військових фахівців;

- суттєве збільшення числа офіцерів з різних країн світу, що навчаються у військових навчальних закладах країн НАТО за відповідними стандартами.

Навчально-матеріальна база військової освіти. Акцент робиться на те, щоб навчально-матеріальна база передбачалася не тільки для забезпечення навчального процесу, але й для проведення практичної підготовки, наукової роботи кадетів і слухачів, підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів.

Для фахівців інженерного профілю забезпечуються умови моделювання технологічних процесів створення, випробування та експлуатації озброєння, військової, спеціальної техніки в повсякденних і бойових умовах. При підготовці офіцерів оперативно-стратегічної ланки управління забезпечуються можливості моделювання процесів, які пов'язані з рішенням проблем забезпечення національної безпеки й життєво важливих інтересів держави.

Практика підготовки випускників військових навчальних закладів за посадовим призначенням у навчальних центрах (школах) родів військ, як і наступна перепідготовка офіцерів, дозволяє широко використовувати в процесі навчання найсучасніші зразки озброєння й військової техніки. Найчастіше в цих центрах проводиться передбачена програмами навчання спеціальна підготовка курсантів, офіцерів із вивчення бронетанкової техніки, артилерійського та ракетно-космічного озброєння, літаків, засобів зв'язку, розвідки тощо.

У провідних країнах світу підготовка офіцерських кадрів передбачає вивчення питань щодо міжнародного співробітництва у військовій сфері та миротворчій діяльності. У цих країнах підготовка військових фахівців ведеться з орієнтацією на війни шостого покоління (із застосуванням високоточної зброї, зброї масового ураження, інформаційних технологій, психологічних факторів тощо).

Значна увага приділяється організаційно-методичним засадам підготовки військових фахівців, застосуванню інноваційних технологій навчання, інтегрованих навчальних середовищ на основі моделювання ситуацій, інформаційних мультимедійних, комп'ютерних і тренажерних комплексів. Підготовка слухачів ведеться з невеликими за чисельністю групами, що дозволяє викладацькому складу приділяти багато уваги кожному, хто навчається. Акцент робиться на самостійну роботу кадетів і слухачів, які самі несуть відповідальність за обраний фах, зміст і якість свого навчання. Широко практикується система вивчення відгуків кадетів та слухачів про діяльність викладачів. Кадети та слухачі у навчальних закладах мають можливість одержувати найширшу та найглибшу навчальну інформацію. Значний період навчання у військових навчальних закладах майбутні офіцери проводять на стажуваннях у військах, а в процесі підвищення кваліфікації чи перепідготовки офіцери залучаються на різні військові навчання. Практикується система залучення кадетів старших курсів для роботи з кадетами молодших курсів (насамперед, першого) з метою придбання командних і методичних навичок. Кадети не відволікаються на господарські роботи, для несення добових нарядів і вахт, за винятком денного патрулювання на території військового навчального закладу для підтримання порядку. Вимоги до мовної підготовки зводяться до того, щоб кожний офіцер вільно володів однією з іноземних мов (переважно англійською), а в Туреччині навіть викладання ведеться в обов'язковому порядку іноземною мовою. Навчання старших офіцерів здійснюється, як правило, з урахуванням їх конкретного цільового посадового призначення. Ділові та професійні якості, а також морально-психологічний стан формуються відповідно до вимог, що пред'являються офіцерам військово-політичним керівництвом держави, дозволяючи тим самим мати в їхньому обличчі надійну опору у військах і суспільстві.

У провідних країнах світу національна військова освіта вважається джерелом формування інтелектуального та духовного потенціалу офіцерського корпусу, що забезпечує захист держави та її національних інтересів. *Загальними тенденціями розвитку національних систем військової освіти провідних країн світу є такі:*

- реалізація задач збройних сил щодо забезпечення національних інтересів і національної безпеки;
- розгалуженість мережі військових навчальних закладів,

навчальних центрів, полігонів з підготовки військових фахівців різних категорій і рівнів;

- опора на національну культуру, традиції і кращий світовий досвід у підготовці офіцерських кадрів;
- висока ефективність управління підготовкою військових фахівців на всіх ієрархічних рівнях, виражена інтеграція з цивільною освітою;
- випереджальний розвиток військової освіти щодо практики повсякденної діяльності збройних сил;
- жорсткі вимоги щодо якості підготовки військових фахівців, особливо її практичної складової;
- використання найсучасніших інформаційних технологій і досягнень науки в підготовці офіцерських кадрів;
- неперервність і ступневість підготовки й підвищення кваліфікації військових фахівців різних категорій;
- всебічність і достатність фінансового та матеріально-технічного забезпечення підготовки офіцерських кадрів;
- міжнародне співробітництво у військово-освітній сфері;
- вихід на світовий ринок військових освітніх послуг.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. У провідних країнах світу здійснюється активна й цілеспрямована державна політика в галузі військової професійної освіти. Основою останньої є захист національних інтересів і забезпечення національної безпеки держави. Обов'язковою вимогою у процесі навчання як кадрових офіцерів, так і офіцерів резерву, є орієнтація на реалізацію тих цілей і завдань видів збройних сил, що викладені у воєнній доктрині держави. Саме національні інтереси й забезпечення національної безпеки держави є джерелом і потужним фактором розвитку військової освіти. Підготовка офіцерських кадрів урахує потребу в забезпеченні національної безпеки з огляду на можливість виникнення великих регіональних конфліктів і поширення у світі зброї масового ураження, дестабілізації обстановки в ключових регіонах світу.

Військова освіта, у першу чергу тактичного рівня, в усіх провідних країнах світу – це корпоративна система підготовки військових фахівців, призначення яких – виконання завдань, зумовлених специфікою функціонування збройних сил і потребами їх застосування відповідно до прийнятих національних нормативно-правових актів і документів. Акцент у військовій освіті робиться на вироблення в майбутніх офіцерів активності, лідерських якостей, творчого підходу, гнучкості мислення, навичок критичного аналізу, уміння узагальнювати інформацію, обмінюватися нею, витримки у критичних ситуаціях, готовності взяти на себе відповідальність за прийняте рішення.

Ефективність функціонування освітніх систем провідних країн світу пов'язана з тим, що самим активним чином для цього використовуються політичні, дипломатичні, економічні, фінансові засоби, характерним

підтвердженням чого можуть служити власні бюджети військових-навчальних закладів у низці країн. Політичні та дипломатичні зусилля виправдовуються не тільки високою якістю підготовки власного офіцерського корпусу, а й постійним розширенням підготовки військових кадрів для іноземних держав, що, як добре відомо, працює, насамперед, на авторитет держави. Роль офіцерських кадрів у більшості провідних країн світу настільки висока, що військово-політичне керівництво цих держав не вважає за можливе приймати найважливіші державні рішення без реальної участі в їхній підготовці військових фахівців.

Проведене дослідження має практичне значення для подальшого реформування Збройних Сил України в контексті сучасних вимог нормативно-правових документів з безпекової та оборонної політики держави, курсу на зближення з НАТО. Перспективами подальших досліджень мають стати: змістові, організаційно-методичні та матеріально-технічні засади підготовки військових фахівців різних освітніх рівнів і ланок управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Владимирова С. Исследования в области совершенствования профессионализма личного состава вооруженных сил США / С. Владимирова, А. Стрелецкий // Зарубежное военное обозрение. – 2006. – № 5. – С. 15–19.
2. Военно-морское образование в России / В. П. Еремин, Н. Д. Загорин, В. П. Кобзев, Н. В. Махров. – С.Пб. : Наука, 2000. – 639 с.
3. Вища освіта України – європейський вимір : стан, проблеми, перспективи : матеріали до підсумкової колегії МОНУ (Київ, 21 березня 2008) / Міністерство освіти і науки України. – К. : МОНУ, 2008. – 165 с.
4. Гацко М. Профессиональная подготовка унтер-офицеров и сержантов в зарубежных армиях / М. Гацко // Зарубежн. воен. обозрение. – 2009. – № 5. – С. 21–28.
5. Горбачев Б. Отборная армия с китайской спецификой / Б. Горбачев // Азия и Африка. – 2000. – № 3. – С. 8–17.
6. Зубко В. М. Порівняльний аналіз як передумова прийняття реформаторських рішень / В. М. Зубко // Сучасні системи вищої освіти : порівняння для України. – К. : Вид. дім «КМА Academia», 1997. – С. 7–30.
7. Иващенко В. Академия ВВС США / В. Иващенко // Зарубежное военное обозрение. – 1997. – № 10. – С. 29–35.
8. Колесов П. Сен-Сирская специальная военная школа вооруженных сил Франции / П. Колесов, А. Стрелецкий // Зарубежное военное обозрение. – 2006. – № 6. – С. 26–32.
9. Колчин К. Подготовка офицерских кадров ВМС Италии / К. Колчин // Зарубежное военное обозрение. – 1998. – № 2. – С. 55–56.
10. Лазукин В. Подготовка офицерских кадров в ВС ФРГ / В. Лазукин // Зарубежное военное обозрение. – 2008. – № 2. – С. 26–30.
11. Нецадим М. І. Військова освіта в Україні : історія, теорія, методологія, практика: [монографія] / М.І. Нецадим. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2003. – 852 с.
12. О федеральной программе «Реформирования системы военного образования в Российской Федерации на период до 2010 года» : Постановление правительства Российской Федерации, 27.05.2002, № 352 // Собрание законодательства РФ, 10.06.2002, № 23.

13. Приходько Ю. І. Концептуальні засади розвитку військової освіти в Україні / Ю. І. Приходько // Збірник. наук. праць «Військова освіта». – К. : МО України. – 2008. – № 1(21). – С. 125–138.
14. Симаков М. Военно-учебные заведения Франции / М. Симаков // Зарубежное военное обозрение. – 1990. – № 10. – С. 14–18.
15. Стрелецкий А. Система подготовки офицерских кадров в США / А. Стрелецкий // Зарубежное военное обозрение. – 2006. – № 6. – С. 16–21.
16. Федин А. Подготовка офицерских кадров в Турции / А. Федин // Зарубежное военное обозрение. – 1995. – № 8. – С. 9–15.
17. Федосеев Ю. Подготовка летных кадров для Вооруженных Сил Германии / Ю. Федосеев // Зарубежное военное обозрение. – 1999. – № 2. – С. 27–33.

REFERENCES

1. Vladimirova, S., Streletskiy, A. (2006). Studies in the field of improving the professionalism of the personnel of the US armed forces. *Zarubezhnoie voiennoie obozrenie*, 5, 15–19. (in Russian).
2. Eremin, V. P., Zakorin, N. D., Kobzev, V. P., Mahrov, N. V. (2000). *Naval education in Russia*. S.Pb.: Nauka. (in Russian).
3. Higher education Ukraine – European dimension: the state, problems and prospects: materials to final board Mona (Kyiv, March 21, 2008). Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. K.: MONU, 2008. (in Ukrainian).
4. Hatsko, M. (2009). Professional training of non-commissioned officers and sergeants in foreign armies. *Zarubezhn. voen. obozrenie*, 5, 21–28.
5. Horbachev, B. (2000). Selective army with Chinese characteristics. *Aziia i Afrika*, 3, 8–17. (in Russian).
6. Zubko, V. M. (1997). Comparative analysis of the reform as a precondition for the adoption of decisions. *Suchasni systemy vishchoi osvity: porivniannia dlia Ukrainy*, (pp. 7–30). K.: Vid. dim “KMA Asademia”. (in Ukrainian).
7. Ivashchenko, V. (1997). Academy of the US Air Force. *Zarubezhnoie voiennoie obozreniie*, 10, 29–35. (in Russian).
8. Kolesov, P., Streletskii, A. (2006). Saint-Sire Special Military School of the French Armed Forces. *Zarubezhnoie voiennoie obozreniie*, 6, 26–32. (in Russian).
9. Kolchin, K. (1998). Training of officers of the Italian Navy. *Zarubezhnoie voiennoie obozreniie*, 2, 55–56. (in Russian).
10. Lazukin, V. (2008). Training of officer cadres in the Armed Forces of the FRG. *Zarubezhnoie voiennoie obozreniie*, 2, 26–30. (in Russian).
11. Neshchadim, M. I. (2003). *Military education in Ukraine: history, theory, methodology, practice*. K.: VPTs “Kiyivskiy universitet”. (in Ukrainian).
12. *About the federal program “Reforming the system of military education in the Russian Federation for the period until 2010”: Decree of the Government of the Russian Federation, 27.05.2002, 352 Sobraniie zakonodatelstva RF, 10.06.2002, № 23*. (in Russian).
13. Prikhodko, Y. I. (2008). Conceptual framework of military education in Ukraine. *Zbirnyk. nauk. prats “Viiskova osvita”*. K.: MO Ukrainy, 1 (21), 125–138. (in Ukrainian).
14. Simakov, M. (1999). Military-education institutions of France. *Zarubezhnoie voiennoie obozreniie*, 2, 14–18 (in Russian).
15. Streletskii, A. (2006). System of training officers in the US. *Zarubezhnoie voiennoie obozreniie*, 6, 16–21. (in Russian).
16. Fedin, A. (1995). Training of officers in Turkey. *Zarubezhnoie voiennoie obozreniie*, 8, 9–15. (in Russian).

17. Fedoseiev, Y. (1990). Training flight personnel for the Armed Forces of Germany. *Zarubezhnoie voiennoie obozreniie*, 10, 27–33. (in Russian).

РЕЗЮМЕ

Приходько Юрий. Подготовка военных специалистов в ведущих странах мира: основоположные принципы и тенденции.

В статье военное образование впервые рассматривается как важная составляющая национальных интересов и национальной безопасности ведущих стран мира, обосновываются ее цели, закономерности, принципы, определяются инфраструктура, структура и содержание военного образования, организационно-методические основы и основные доминанты подготовки военных специалистов, общие тенденции развития национальных военных образовательных систем.

Ключевые слова: военное образование, национальная безопасность, национальные интересы, система, управление, тенденции, закономерности, принципы, инновационные технологии.

SUMMARY

Prukhodko Yurii. Training of military specialists in the leading countries of the world: fundamental principles and trends.

Military education, as an institutional structural component of independent, sovereign states, is one of the key elements that define the condition, combat capabilities and the basis for the stable and steady development of their military organization. In the article the military education is considered for the first time as an important component of ensuring the national interests and national security of the leading countries of the world.

The purpose of this article is definition, systematization and generalization of the experience and trends of development of military education systems in the leading countries of the world in the context of their defence capabilities. To achieve the goal of the article is used the system of general scientific and special methods of theoretical (analysis of scientific literature on an investigated problem, systematization and generalization, content-analysis, systematic approach) and empirical studies (monitoring of the activities of military specialists, use of diagnostic tools – questionnaires, summary of results).

The main regularities of military education in leading countries of the world are defined that are mandated by: educational needs of an individual; nation-wide interests, national security and defence interests, state policy in educational sphere; political, ideological and socioeconomic conditions; scientific and technical capabilities of the state; national traditions, national and international experience; needs of the troops; state of military-theoretical and psycho-pedagogical research; condition of moral-psychological, financial-economic, material-technical and information support of the system.

The position, principles and general trends of development of military education national systems in the leading countries are revealed.

The undertaken study has practical significance for the further reforming of Armed Forces of Ukraine in the context of modern requirements of normative-legal documents on security and defence policy of the state, the policy of rapprochement with NATO. The prospects for further research should be: content, organizational and methodological and material-and-technical training peculiarities of military specialists of different educational levels and chains of management.

Key words: military education, national security, national interest, system, management, trends, regularities, principles, innovative technologies.